

Miroslav Holub
ŽÍT V NEW YORKU

Miroslav Holub

ŽÍT V NEW YORKU

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této tištěné či elektronické knihy nesmí být reprodukována a šířena v papírové, elektronické či jiné podobě bez předchozího písemného souhlasu nakladatele. Neoprávněné užití této knihy bude trestně stíháno.

Používání elektronické verze knihy je umožněno jen osobě, která ji legálně nabyla, a jen pro její osobní a vnitřní potřeby v rozsahu stanoveném autorským zákonem. Elektronická kniha je datový soubor, který lze užívat pouze v takové formě, v jaké jej lze stáhnout z portálu. Jakékoliv neoprávněné užití elektronické knihy nebo její části, spočívající např. v kopírování, úpravách, prodeji, pronajímání, půjčování, sdělování veřejnosti nebo jakémkoliv druhu obchodování nebo neobchodního šíření je zakázáno! Zejména je zakázána jakákoliv konverze datového souboru nebo extrakce části nebo celého textu, umístování textu na servery, ze kterých je možno tento soubor dále stahovat, přitom není rozhodující, kdo takovéto sdílení umožnil. Je zakázáno sdělování údajů o uživatelském účtu jiným osobám, zasahování do technických prostředků, které chrání elektronickou knihu, případně omezují rozsah jejího užití. Uživatel také není oprávněn jakkoliv testovat, zkoušet či obcházet technické zabezpečení elektronické knihy.

© Miroslav Holub – dědicové c/o DILIA, 1969

© Carpe diem, 2012

www.carpe.cz

Made in Moravia, Czech Republic, EU

ISBN 978-80-87631-26-3

OBSAH

I. K metafyzice města New York.	6
II. Kalamita jako způsob existence	27
III. Ti druzí	50
IV. Nadávající zástupové	68
V. Autolidi	92
VI. Problém duše.	106
VII. Problém: svoboda.	135
<i>Ediční poznámka</i>	163

Žít v New Yorku

I. K metafyzice města New York

Bylo by snad možné představovat si člověka a jeho města jako jistý druh planetárního onemocnění.

Ian McHarg, přednosta Ústavu pro architekturu krajiny na pensylvánské universitě, říjen 1966

„Vono když je ve výběhu přes moc slepic,“ řekl doktor Ivanyi, který právě strávil třicátý či třicátý druhý rok svého života v Kalifornii, po dvaceti devíti či třiceti jednom roce doma, a který se právě vracel přes New York do rodné Evropy, „vono když je ve výběhu přes moc slepic, tak vony si vyklovávají oči – a zadečky si voklovávají – a docela se uklovají.“

Podíval se kolem na podvečerní davy usmolených a vlasatých jinochů kypících v uličkách Greenwich Village a sledujících davy spořádaných turistů z jiných částí města, kteří sem přijeli sledovat usmolené a vlasaté jinochy, neboť jsou *jiní*, podíval se na radostně ucpanou Avenue of the Americas a dodal:

„A tady je to zrovna tak... New York je úplně jinej než Kalifornie. Tam je pořádek a většinou klid.“

Mnoho lidí před ním mi už zdůraznilo, že taky Oregon je úplně jinej, Filadelfie je trochu jiná, Washington je docela nepodobný, Cleveland se nedá srovnávat a Cincinnati už docela ne.

Vždycky jsem souhlasil.

Toto je divoké a zmítající se město, město těsné samo o sobě, město na vlásku, město fungující s vypětím sil a stále na samém krajíčku kterékoli zkázy a štrapáce.

A je New York dvakrát jiný. Jiný než ostatní města a jiný, velmi citelně jiný jako město, které navštívíme, a jako město, v němž máme žít. Asi tak jako je jiné zajet autobusem a podívat se na činný vulkán a usídlit se na kraji vulkánu a sledovat popílký a páry a dunění, den za dnem a měsíc za měsícem, kdy jako to asi bouchne.

Doktor Ivanyi je odborník přes slepice.

Cítil jsem se tedy něčím jako dočasně importovanou slepicí a tlačil se mezi beatniky, narkomany, studenty,

detektivy a policajty po Bleecker Street, pak nahoru na Washington Square, kde už tou dobou spalo v horkém vzduchu na lavičkách pod černými stromy tolik lidí, černých kůží, osudem nebo tmou, že člověk měl pocit, že leze někomu do ložnice a že by se tedy raději neměl moc koukat, vyšli jsme na Pátou avenue, ponořili se nad Čtrnáctou ulicí do mazlavé a prázdné temnoty, oživené jen občasnými hejny svištících taxíků a zcela výjimečně klopýtajícím staříkem, tu v rozhalené košili, tu v zimníku, tu s holýma rukama, tu s podezřelým rancem.

Šli jsme, potili se a počítali ulice, kdy už budeme na Čtyřiatřicáté.

„Líbí se ti tu?“ zeptal se doktor Ivanyi.

„Líbí,“ řekl jsem. „Mně se všude líbí.“

Pak jsme se rozloučili a já jsem vlezl do podzemní dráhy, kde bylo ještě mnohem větší vedro.

K čemuž je třeba podotknouti: žít v New Yorku je nepochybně obtížnější než žít jinde ve Spojených státech, příkladně v menším universitním městě. V Princetonu nebo v Cambridgi nebo La Jolle v Kalifornii nebo na San Antoniu, Texas. Kdyby si jeden mohl volit, pak by volil New York jen z romantismu, asi tak jako dá zálesák přednost divokému pohoří před nivami zelených pobřeží, šmrncnutými kulturou.

Nicméně žít v New Yorku znamená také žít ve Spojených státech, to jest vydělávat víc než kdekoli jinde a dostat za dolar víc než v jiné vyspělé zemi. Pokud ovšem se člověk naučí kupovat a ví, kde bude výprodej, a ví, že plavky musí kupovat na podzim a kožich na jaře. Řekl bych, že životní úroveň v USA je dva až třikrát vyšší než ve Francii. Bylo vypočítáno, že životní úroveň ve Francii je téměř třikrát vyšší než v Československu.

Takže ono se to zvyká, když si z prvního platu koupíte televizor a z druhého garderobu na rok. Když přitom zbude na slušný byt ve vile u moře. Když složíte deset dolarů a vyjedete s novým corvairem barvy stříbrné.

Ono se to zvyká. Jsou ovšem silné charaktery krajanů, kteří si nezvyknou a nezvyknou, bydlí s Portorikánci,

nakupují jen tak k udržení života a šetří na dalších čtyřicet let doma. To jsou silné povahy a jejich bude království nebeské.

Jinak se to zvyká rychle. A to tak rychle, že člověk během týdne zapomene, že vlastně prvně získal svou ekonomickou důstojnost, že prvně získal živé ponětí o cti občana dvacátého století, že se stal členem affluent society, společnosti blahobytu, která s sebou nese ve specifických podmínkách americké společnosti nemálo blbosti (někde se tomu říká deformace), ale především a hlavně zjišťuje onu základní podmínku existence, to jest život beze studu ze života, život nedůstojný tváří v tvář Kierkegaardovi, ale život důstojný tváří v tvář hokynáři a instalatérovi, a dokonce i činovníku, který vás registruje jako poddruh nonresident alien, klasifikace H-2, SPLEX.

Člověk během týdne zapomene, že nepotřebuje dekret na byt ani dekret na rozum, že se nepotřebuje nikoho prosit, pokud má konto v bance (a to má, pokud má dvě ruce a pokud není stížen osudem, do něhož jest ovšem včítat i barvu pleti), že si může dupnout, když je v právu (a to je, když není kriminálník nebo i když má dobrého advokáta).

Člověk během týdne zapomene a začne se vztekat na šlendrián – jak to, že na Kosciuszko Bridge už týden nespravili asfalt, jak to, že na poště nemají označená okénka, jak to, že neodvezli druhý den odpadky, jak to, že už je zas zastávka na dráze, jak to, že nedošla týden objednaná chemikálie (jež by doma došla za dva roky), jak to, že mu ukradli ze zavřeného vozu kameru a policie nic nenajde.

Takže ono se to zvyká a to vás dovede bleskově do stavu permanentní občanské na..., pardon, nazlobenosti, jež je asi základní formou bytí člověka na světě. Odras bytí ve vědomí je přibližně stejný v New Yorku jako v Novém Strašecí. Ale v tom New Yorku je to na úrovni o fous vyšší a ten fous je to, co jsme nazvali životem bez studu ze života.

Z tohoto hlediska jest bráti zde dále vypisované strá-

zně a stížnosti. Ostatně strážně a stížnosti jsou prvním důvodem, proč lidstvo počalo mluvit a psát, jak svědčí známý příběh o němém chlapečku, jemuž předložili přesolenou polévku. (Pokud to někdo nezná, tak ten chlapeček praštil lžicí o stůl a pravil: Hergot, dyť to není k žrádlu; rodina se k němu vrhla v slzách a tázala se: Pepíčku, ty mluvíš, a jak to, že jsi byl do teďka něměj? Na to Pepíček: Doposavád bylo všecko v pořádku.)

Ostatně jsem hluboce vděčen okolnostem doma, které dovolují i to, co se nedalo dvacet let: to jest napsat, že v Americe je to v mnohém taky nadraka. Pokud někdo neví, proč to nebylo možno napsat rovně a jasně, zdůrazňuji, že nikoli pro přítomnost cenzury.

Neznečistil jsi dnes New York?

Nápis na plakátu

Připsáno rukou:

New York znečišťuje mne každý den.

Jaká je to dialektika města a obyvatele? Obyvatel se staví vždy a zásadně proti městu, jako by město bylo něco mimo, něco, co nezajímá jej, právě tak jako on nezajímá je. Obyvatel se cítí jako maličký bílý kotouček vyřazený v obrovském černém kotouči města a cítí se tak nutně a zákonitě, protože jinak by zmizel sám sobě spolu se všemi dalšími bílými kotoučky, z nichž se to velké černé skládá.

Newyorčan je proto člověk jen mimo New York. V New Yorku jest vyděleným mikrosvětlem, který se nazývá já a staví se do protikladu s drakem města. Každý je drobným rytířem, bojujícím proti tisícíhlavě šelmě, ačkoli každá z těch hlav má jeho podobu.

New York je nutno nenávidět, když jste nejvíc jím a nejvíc v něm. New York je možno milovat, když jej vidíte z New Jersey nebo z letadla. Nebo z Evropy.

To obrovské, nešťastné, spokojené, odporné, krásné, sebejisté, nebezpečné, špinavé, čisté, marné, jedině možné, nesmyslné, luxusní, odřbané, milionářské, lumpenproletariátové, pravoúhlé, bludištní, příliš větrné, příliš horké, příliš mrazivé, příliš přímořské, příliš kontinentální, příliš newyorské a příliš nenyorské město.

Prostě město.

Ačkoli není jisto, že kvalitní architektura je stejně drahá jako nekvalitní, najde se mnoho korporativních podnikatelů, kteří jsou ochotni zaplatit víc za vynikající stavbu. Naneštěstí se zdá, že po daních hladovějící město dělá všechno, aby jim vzalo odvahu. Seagram Building se odchýlila od praxe vymačkat z pozemku každou stopu zastavitelného prostoru a místo toho sedí graciózně za půlakrovým náměstíčkem a rozkošnými vodními nádržemi a vodotrysky, z nichž se obecnstvo může těšit, ale právě proto byla budova postižena odhadcem daní z nemovitostí jako zvláštní případ. Byla odhadnuta ne na obvyklém základě příjmu z nájemného, ale na základě náhrady za použitou plochu. Tím byl odhad budovy vyhnán z 19 milionů dolarů na 26 milionů, což znamená 400 000 dolarů ročně na daních navíc. Ve skutečnosti tak byla Seagram potrestána za to, že se odvážila postavit vynikající budovu mezi průměrnými, což je precedens, který bude nepochybně odstrašovat další aspiranty na architektonickou výjimečnost.

R. J. Whalen, Město ničící samo sebe, 1965

Mimo jiné má New York tři etáže; jsou tři stupně New Yorku. Tři fáze.

První stupeň: nadzemská dokonalost vertikál na Madison, na Páté a na Park Avenue. Seagram Building. Ame-

ricana. Lincoln. Čisto, namydleno, velkolepo. Fungující organismus budoucnosti. Zdviže do nebe. Kůry archandělů v podobě vrátných a služebných. Lesk předjíždějících vozů. Libovonnost večerní elegance. Moc bohatství, které může vše. Snad až na nějaké ty končiny v takzvaném lidském nitru.

(První stupeň: megastroj města.)

Druhý stupeň: pokojná horizontálnost nových činžovních domů, sídlišť, nekonečnost rodinných domků od obzoru po obzor, ulice přízemních rančů, ulice natlačených, leč zachovalých škatulí na středně blahobytné lidi, trávníky, trávníky, auta, auta, auta, parkování zakázáno od osmi do šesti mimo sobotu a neděli. Tu a tam chodec nebo veverka. Dodávka rozvážející plenky nebo televizory. Betonová hřiště pro kluky nesoucí na zádech jako klubové označení jméno čtvrti.

(Druhý stupeň: sériové nekonečno fabriky na bydlení a osudy.)

Třetí stupeň: betonová, cihelná, kamenná bažina, poklesající a zemětřesné drama padomů a paulic, kde i zloději jsou okrádáni, protože musí platit činži z něčeho, co nesvědčí ani krysám. Rozkládající se tělo městského dobytčete napadeného denními upíry. Střeby, ohořelé kanape, krámky před vykradením nebo po vykradení, auta, auta, auta, ale i ta ochořelá, parkoviště, parkoviště, dvory, vlající prádlo, ale násilností potřísněné zákoutí, útulnost beznaděje.

(Třetí stupeň: karcinom města.)

Věčný a živelný svár tří etází jednoho města podle jména: New York.

Ulice Manhattanu mají v sobě v noci něco děsivého, pověračně děsivého, asi jako hluboký starý les nebo skalnaté útesy. Snad je to mohutnost stěn, tak přesahujících lidskou jedinnost. Snad je to ono střídání hektického života v úseku plném nočních podniků a náhlé pustoty úseků již spících. Snad je to onen věčný těkavý pohyb divných postav, které nepochopitelně ve dvě hodiny

v noci, v nepřiměřeném oděni, někde stojí, někde pobíhají, někde ženou tryskem.

Odněkud se ozývá pokřik. Od rohu k rohu přetahují skupiny aut, tu a tam se zbytečným troubením.

Jda z filmu, v němž se odehrálo něco svéúčelných pranic, havárií a přepadení, je chodec naložen spíše labilně.

Na Avenue of the Americas zastihuje za oknem temné banky černobílou kočku. Klepe na ni a kočka se lísá k perlargóniím. Z dálky skřípění brzd. Výkřik. Ticho. Chodec opouští kočku a obraceje tvář kupředu, náhle se střetne ve vedlejší výkladu se smrtelně bílým obličejem ležící ženy v rudých brokátových šatech, které padají z lehátka v hrozivě klidných záhybech.

Chodec se dává na rychlý pochod s malým mrazením v týle.

Byla to figurína.

Ale proč mají za výkladem ležící, zavražděnou figurínu?

Ve dvě hodiny v noci?

V okamžiku, kdy z dálky zazní nepřilíš lidský výkřik, kdy se vedle lísá nevědomá kočka; když se jde z chuligánského filmu?

Toto město má v sobě něco bezděčně děsivého.

Chodec se dává na rychlý pochod a míjí Třicátouprvou ulici, nevěda, že zítra ráno půjde na tomtéž místě, spěchaje do práce, mezi tisíci dalšími spěchajícími do práce a najednou vedle stěny nedohledné, šedé, drsné budovy se mu před nosem rozplácne, exploduje masívní skleněný popelník, vypadnuvší z poschodí asi čtyřicátého.

Kdyby měl chodec ruskou duši, pravil by si (pod vousy): Ech, mrtvé figuríny se jim zachtělo, proklatcům... Nu, ba i popelník vyhazují, čerti. Pánbůh s nimi. Duši nemají, ojoj, ani dušičku, duši ubili, do kamene pohřbili, do figurín, do popelníků. A teď jen běsi tu lítají, lítí běsové, krev vysávají, do hlav se zavrtávají, až hrůza.

Ale chodci tu nemají ruské duše.

Ostatně mně není jasno, jak lze zvládnout dopravní situaci na Grand Central s duší. S duší by tam nasekali dvě hodiny zpoždění pro každý vlak v každé špičce.

Snad i město má víc běsy než duši.

A pokud má duši, je stulena tam, kde není ani jízdní řád, ani domovní řád, ani dopravní předpisy.

Čtvrtina z celkového počtu tisíce sebevražd ročně v městě New Yorku je provedena skokem z výšky.

Statistický údaj v Daily News, 1966

Mezi Canal Street a Houston Street je něco jako negativní otisk mrakodrapovitého a povzneseného Wall Streetu: něco, co je ulicí a blokem, mnoha ulicemi a bloky, a zároveň není. Město a neměsto. Jsou domy, ale nejsou v nich lidi, jen skladiště a bledí skladníci a naprosto beznadějní černí stěhováci. Jsou vozovky, ale vykotlané a rozvlněné dusáním věkovitých nákladů, jsou auta, ale jen nákladáky jako hory, stojí napříč, naštorc, šikmo nahoru, šikmo dolů, jsou tabulky se jmény ulic, ale nikdo je nečte, jsou pošťáci, ale nedoručují nic kromě objednávek, příkazů a nákladních listů.

Tíha kapitálu a moci zde vykotlala svůj bezesný pelech.

Ale na Spring Street je jeden šerý skladištní dům a v něm je nákladní výtah odnikud nikam. Celé dny – a snad i noci – sedí u stěny výtahu naprosto neurčitý stařík v čepici, obšírných gatích a vlaze zplihlé bundě a čas od času předkloní nebo zakloní kliku a jede zvolna nahoru, nikam, nebo dolů, nikam. S ním jede předmět nebo dva. Stařík drží v rukou zlatolesklou křídlovku a hraje. Hraje. Táhle, trvale, nepřilíš umně, spíš jen jako by se cvičil na akademii ve škole. Výtah jede nahoru a zvuk křídlovky stoupá domem; je to jako pozdvihování zvuku nad tíhu světa. Když prší, kape do výtahu, a stařík si přisedá k druhé stěně. A hraje. A výtah jede dolů a zvuk sílí a plazí se po Spring Street jako démantová

zmije, která zajde nepoznána a ztracena ve všeobecném kamennu.

Soudím, že stařík hraje od nepaměti a bude hrát i nadále. Soudím, že jde o bytost nadpřirozenou, jež vznikla ze strašlivého tlaku pustoty.

Když jen tak chodíte po New Yorku několik dní, nemůžete si nepovšimnout hlubokého svazku mezi americkým konformismem a americkou individualitou. Nazírán při zemi, z hlediska délky a šířky, je New York nejkonformnějším městem na světě. Od Washington Square na sever není jediná točitá nebo zakřivená ulice, s výjimkou staré Broadwaye. Tucet dlouhých, souběžných brázd běží rovnou od dolního prstu Manhattanu k Harlem River. To jsou avenue, protínané stovkami menších brázd, které jsou k nim přísně kolmé.

Tato šachovnice je New York. Ulice vypadají tolik jedna jako druhá, že nebyly ani pokřtěny. Mají jen registrační čísla, jako vojáci.

Ale když vzhlednete do výšky, všechno se změní. Nazírán ve svých výškách, je New York triumfem individuality. Vrcholky budov pohrdají všemi zásadami plánování města.

Jean-Paul Sartre, Individualismus a konformismus ve Spojených státech, 1955

Jean-Paul Sartre vidí New York jako architektonický symbol bytostné sounáležitosti amerického konformismu s americkým individualismem. Americký individualismus je třetí dimenzí amerického konformismu, stejně jako je manhattanská drúza mrakodrapů třetím rozměrem depersonalizovaného půdorysu města. Mrakodrapy ženou do výšky s nietzscheovským vypětím ducha, zabetonovaného do ocelových prutů ekonomiky a moci.

Mrakodrap jako vypětí ducha.

Mrakodrap jako únik.

Mrakodrap jako poselství stoletím.

Mrakodrap jako přesah. Přesah města přes město, lidí přes lidství, kamene přes kámen.

Nejstrašnější a nejbezprostřednější paralelou s faktem mrakodrapu je fakt sebevraždy.

Na United Nations Plaza se dvaadvacetiletý příslušník mírového hnutí katolických dělníků polil benzínem a zapálil (na protest proti Vietnamu).

Ze zmítajícího se těla stoupaly plameny a černý dým. Černý dým splýval ve výšce s konturami mrakodrapů v příšerné a klidné jednotě.

Dým byl stejně trvalý jako železobeton a aluminium. Železobeton a sklo byly stejně trvalé jako dým.

A vše sahalo do dimenze, kde není času a smyslu, do dimenze, která se nazývá prázdnotou nebo Bohem, do dimenze bez vztahu, do zrcadla bez obrazu, do nebytí prvotního a základního.

Manhattan poukazuje k nicotě, stejně jako gotický chrám poukazuje k Bohu.

Cestou k nicotě je možno pracovat na extatických vytrženích ducha, je možno propočítávat dráhy hvězd a je možno investovat a kupovat akcie.

Navštívil jsem Rothschildovu bankovní kancelář na Padesátéšedmé ulici. Recepční úřednice mne vpustila do nevelkého sálu o třech lodích. V prostřední byly pracovní stoly. Místo oltáře byla světelná tabule, na níž plynula čísla a čísla a informace ze světa burzovních čísel a ze světa vůbec. Na stolech bzučely telefony. Dva tři na jednom. Za stoly se rozvalovali v bílých košilích experti. Všichni mluvili zároveň, telefonovali současně, psali si poznámky současně a pili kafe současně. Všichni kouřili doutníky a cigarety. Několik stran zasedalo na židličkách přistavených k jednotlivým expertům. Celek působil dojemem absolutního zmatku a zároveň absolutního klidu.

Každý z expertů byl schopen dělat tři věci najednou. A pořád.

Kromě toho všechny telefony fungovaly pořád a vzdu-